פאה
פרק ג

מ"ו

הקדמה

א) כתיב (קדושים יט, ט) "לא תכלה פאת שדך", במשנתינו פליגי מהו שיעור שדה לענין פאה, וה' תנאים חולקים בזה, וכל אחד לומד שיטתו בג"ש מהשיעור שדה במקום אחר, חוץ מריב"ב ור"ע. וכתב התוי"ט, דלפי סדר משנתינו, כ"א פוחת והולך בשיעורו משיעורו של הקודמו, ונמצא דכ"א מהתנאים שבמשנתינו מחמיר יותר מהקודם לו, דמחייב בפאה כבר בשיעור יותר קטן.

המשנה

ב) ואלו הן הה' שיטות:

א. **ר' אליעזר אומר, קרקע בית רובע חייבת בפאה**, היינו מקום שראוי לזרוע בו זרעים בכמות של רובע הקב , שיעור מקום זה הוא עשר[א] ומחצה אמות על עשר אמות בקירוב , ובפחות מזה, אין חיוב פאה.
ב
בירושלמי מבואר טעמו של ר"א, דיליף לה ג"ש שדה שדה מכלאים, דהכא כתיב "לא תכלה פאת שדך", והתם כתיב (קדושים יט, יט) "שדך לא תזרע כלאים", מה להלן בית רובע, אף כאן בית רובע, היינו שאם שדהו זרועה חיטים, ורוצה לזרוע זרעים בסמוך, צריך להרחיק כשיעור שדה ביניהם, דהיינו בית רובע , ובפחות מזה, נחשב שהחיטים והשעורים זרועים בשדה אחת, ויש כאן איסור כלאים, וה"ה בפאה, אין חיוב פאה אלא בשדה, דהיינו בית רובע.

ב. **ר' יהושע אומר העושה סאתיים**, ר"א אזיל בתר זריעה, דהיינו ששיעור שדה נמדד לפי מה שראוי לזרוע בו, משא"כ ר"י אזיל בתר עשיית התבואה, דהיינו ששיעור השדה נמדד לפי כמות התבואה שראוי להוציא מקרקע זו, וס"ל דקרקע המוציאה סאתיים, שהם י"ב קבים, הוא השיעור השדה המחייבת בפאה, ושיעורו של ר"י הוא קטן יותר משיעורו של ר"א, משום דרובע הקב של זרע מוציא הרבה יותר מסאתיים.
בירושלמי מבואר, טעמו דר"י דיליף שדה שדה משכחה, דכתיב (תצא כד, יט) "ושכחת עומר בשדה", והתם בשכחה מצינו דסאתיים של תבואה נקרא שדה, כדתנן לקמן (פ"ו מ"ו), עומר

[א] לפי החשבון הזה:
סאה = ו' קבים
קב = ד' לוגין
לוג = ו' ביצים
נמצא: **דרובע הקב** = לוג = ו' ביצים

[ב] והוא על חשבון זה:
חצר המשכן היה בית סאתיים = נ' אמה על ק' אמה = 5000 אמות מרובעות.
וא"כ: בית סאה (חצי מבית סאתיים) = נ' אמה על נ' אמה = 2500 אמות מרובעות.
נמצא: דבמקום של בית סאה יש 25 מרובעות של 10 אמות על 10 אמות.
נמצא: דמרובע של 10 אמות על 10 אמות הוא אחד מ25 מתוך בית סאה.
וזרעים בכמות של רובע הקב, הוא אחד מ24 בסאה (סאה = ו' קבים, נמצא דיש בסאה 24 רבעי הקב).
ואם מרובע של 10 על 10 הוא **אחד מ25 בבית סאה**, וזרעים בכמות של רובע הקב הוא **אחד מ24 בסאה.**
נמצא: דמקום שמחזיק רובע הקב הוא קצת יותר גדול מ10 על 10, לכן כתב הרע"ב שהוא 10.5 על 10 בקירוב.

[ג] יתכן דהתם הוא הלכה למשה מסיני.

שיש בו סאתיים ושכחו, אינו שכחה, דדרשינן "ושכחת עומר בשדה", ולא שתשכח "שדה" עצמה. וילפינן מזה גם לפאה, דקרקע העושה סאתיים נקרא שדה.

ג. **ר' טרפון אומר, ששה על ששה טפחים** (אמה על אמה) זהו שיעור קרקע המחייבת בפאה, דו' על ו' נקרא שדה, ויליף לה שדה שדה מכלאים, (כג"ש של ר"א, אלא דלמד מדין אחר בכלאים), והתם בכלאים תנן (פ"ג מ"א) ערוגה שהיא ששה על ששה טפחים, זורעים בתוכה חמשה זרעונים וכו', ע"ש, ולא יותר מה' זרעונים, משום דה' זרעונים לא מחזי כערבוביא בקרקע של ששה על ששה, משום שקרקע של ששה על ששה נקרא שדה, וידוע דבשדה, דרך הוא לזרוע בה כמה מינים, אלמא, דלענין כלאים, ששה על ששה נקרא שדה, וילפינן משם, דה"ה לענין פאה, ששה על ששה נחשב שדה לענין להתחייב בפאה.

ד. **ר' יהודה בן בתירה אומר, כדי לקצור ולשנות**, היינו דדרך הקוצרים לאחוז מלא כפו (fistful) מן הקמה ולקצור, כדכתיב (תהלים קמ"ט) "שלא מלא כפו קוצר", והכא אם יכול למלא כפו ולקצור ב' פעמים, חייב בפאה, וכתב התוס' חדשים, דהא דבעינן ב' פעמים יליף לה מדכתיב בקרא לשון קצירה, "**ובקצרכם** את **קציר** ארצכם". כבר ביארנו דר"א אזיל בתר זריעה, ור"י אזיל בתר מה שמוציאה הקרקע, ונראה, דריב"ב אזיל בתר הקמה, שאם יש בה כדי לקצור ולשנות, חייבת בפאה. שיעורו של ריב"ב קטן יותר מהשיטות הקודמות, כמו שביארנו. [ד]

ה. **ר"ע אומר, קרקע כל שהוא חייבת בפאה**, דס"ל ד"פאת שדך" כל שהוא משמע, ופליג על כל התנאים הנ"ל, דאינו דורש ג"ש ממקומות אחרים. [ה]

ג) **ובביכורים**, חוץ ממה שקרקע כל שהוא חייבת בפאה, היא גם חייבת בביכורים, דבביכורים כתיב (שמות כג, יט) "אדמתך", היינו דאינו חייב בביכורים אא"כ הפירות גדלו בקרקע שלו, וקאמר ר"ע, דסגי בקרקע כל שהוא כדי להתחייב בביכורים. והנה, אין חיוב ביכורים אלא בשבעת המינים, וכתב הרע"ב (בשם הגמ' בב"ב כו:) דהא דסגי בכל שהוא, היינו דוקא בחיטים ושעורים, דאינם יונקים אלא מתחתיהם, ולא מסביביהם, דאין להם שרשים מתפשטים (עי' בהערה), אבל באילן, דהשרשים מתפשטים, לא סגי בקרקע כל שהוא, אלא בעינן קרקע ט"ז אמה לכל רוח בעיגול, כיון שהוא שיעור יניקת האילן. [ו]

ד) **וכותבין עליו פרוזבול**, על קרקע כל שהוא. והנה, יש להקדים, דבשמיטת כספים יש מצות עשה, דכתיב (ראה טו, ב) "שמוט כל בעל משה ידו", דעל המלוה להשמיט את החוב בשביעית, וגם יש מצות לא תעשה, דכתיב (שם) "לא יגוש את רעהו", היינו שאסור למלוה לתבוע חוב שעברה עליה שביעית. ומאידך גיסא, יש מצות לא תעשה, לא להמנע מלהלוות לפני השמיטה מחמת חשש הפסד החוב ע"י שמיטה, כדכתיב (שם פסוק ט) "השמר לך וגו', לאמור קרבה שנת השבע וגו'", וכשראה הלל שנמנעו העם מלהלוות מחמת הפסד החוב ע"י שמיטה, וע"י כך היו עוברים על הלאו דהשמר לך, התקין תקנת

[ד] ועי' בשנות אליהו שמפרש דנלמד מאותה פסוק בתהלים דכתיב שם "וחצנו מעמר", ע"ש.

[הה] ופריך בירושלמי, דמדברי ר"ע משמע דאף קרקע שאין בו מקום אלא לשיבולת אחת, ג"כ חייב בפאה, ופריך, איך יתכן חיוב פאה בכה"ג, ממנפ"ש, דאי לא קצר, לא חל חיוב פאה כלל, ואי קוקצר השיבולת, לא משאר בשדה כלום לחייב בפאה, ומשני, דמיירי שבשיבולת זו יש כמה שיבולים, וקצר אחד מהשיבולים, דחל חיוב פאה על שאר השיבולים.

[ו] ועי' בר"ש וברא"ש הכא, ותוס' (שם בב"ב) דאע"ג דגם החיטה יונק ג' טפחים לצדדין, מ"מ, עיקר יניקתה הוא רק מתחתיה, והרא"ש מביא ראיה (ונרמז שם בתוס' בקיצור) מאילנות, דאע"ג דמבואר בלא יחפור, דשרשיו מתפשטים כ"ה אמה, כדמבואר התם, דמרחיקין האילן מן הבור כ"ה אמה, מ"מ, לא הוי גזלן אלא יותר מט"ז אמה, כיון דאינו מכחיש את הקרקע יותר מט"ז אמה, אלמא, דעיקר יניקתה אינו אלא ט"ז אמה, אע"ג דמתפשטין יותר, וה"ה הכא בחטה, עיקר יניקתה מתחתיה, אע"ג דמתפשטין שרשיה לצדדין ג' טפחים.

פרוזבול, שהיא תקנה המיוסדת על מה שאע"ג שאין המלוה עצמו יכול לתבוע חוב שעברה עליו שמיטה, מ"מ, ב"ד יכולים לתבוע החוב בשביל המלוה, ועפי"ז התקין הלל פרוזבול, שהוא מוסר חובות לב"ד (אבל אם מוסר עצם השטרות לב"ד, לא בעינן פרוזבול, דבכה"ג מעיקר הדין אין החוב נשמט, כמבואר בשביעית פ"י מ"ב, וע"ש במשנ"ר), ובשליחות ב"ד גובה המלוה את החוב. זהו ביאור ענין תקנת פרוזבול.

אולם לא סגי במה שמסר חובותיו לב"ד, אלא בעינן שגם יהא לו קרקע, משום דאין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע (שביעית פ"י מ"ו), ומה שמועיל הקרקע הוא משום דכיון שהקרקע משועבדת לחוב, הוי כאילו החוב גבוי, ואין כאן כ"כ "נגישה", בשביל לעבור על "לא יגוש", וקאמר ר"ע, דלזה סגי בקרקע כל שהוא, ואע"ג דאין הקרקע שוה כשיווי החוב, מ"מ מועיל, כיון שאין אונאה לקרקעות, שהמוכר קרקע יותר ממה ששוה, אין הלוקח יכול לבטל המקח מדין אונאה, וכיון דאין שוויות מסוימת לקרקע, אפשר להחשיב הקרקע כאילן היא שוה כנגד כל החוב.

נכסים

ה) **נכסים שאין להם אחריות, נקנין עם נכסים שיש להם אחריות, בכסף בשטר ובחזקה**, נכסים שאין להם אחריות היינו מטלטלין, ונכסים שיש להם אחריות היינו קרקעות, ונקראים יש להם אחריות משום דכיון דקרקעות קיימים ועומדים ואינם כלים, וגם א"א להבריחם, שפיר יכול אדם לסמוך עליהם לגבות חובו, לפיכך נקראים נכסים שיש להם אחריות. ועוד יש לדעת, שבמטלטלים לא מועיל אלא משיכה והגבהה וכדומה, אבל כסף ושטר וחזקה אינם מועילים אלא בקרקעות, אולם, אם קונה קרקע בכסף, שטר, או חזקה, יכול לקנות מטלטלין אגב הקרקע שקונה, וקאמר ר"ע דלזה סגי בקרקע כל שהוא.